

Djeca i Internet
• opasnosti i zamke

Masio
mali savjeti za lakši odgoj

MASLO - mali savjeti za lakši odgoj

Djeca i Internet - Opasnosti i zamke (3)

Autori:

Josip Tomašev, Gabrijela Kramarić Eid,
Ines Vuković i Tomislav Križanić

Urednica: Lidija Tomljenović Kovačić

Grafičko oblikovanje: Ana Šegović
Prijelom i priprema: Domagoj Kovačić
Lektor: Boško Zelić

Nakladnik i nositelj autorskih prava:
Novi svijet, udruga za djecu i mlade
Sisak, Trg grada Heidenheima 1

Naklada: 1000 primjeraka
ISBN: 978-953-56398-7-9

Sisak, travanj 2015. godine

Novi svijet
udruga za djecu i mlade

Ministarstvo socijalne
politike i mladih RH

Grad Sisak

Dragi roditelji!

Svijet je drugačiji od vremena kada ste vi bili djeca. Svijet vašeg vremena, kada ste se vi igrali, učili i družili, iz temelja se promijenio. I vi kao roditelji drugačiji ste od vaših roditelja. Niste ni bolji ni lošiji, samo drugačiji. Isto tako, drugačija su i današnja djeca. Ne, nisu ni bolja ni lošija, samo su drugačija!

Dok su vaši roditelji pješice ili u najboljem slučaju biciklom odlazili do svojih prijatelja kako bi zajedno proveli vrijeme trčeći za krpenom loptom, vi ste već imali mogućnost provjeriti kućnim telefonom je li vaš prijatelj kod kuće, a za igru ste imali daleko veći izbor.

Vaše dijete danas ima pametni telefon u džepu. Ta mala spravica omogućava mu čuti glas prijatelja, vidjeti ga na ekranu, saznati njegovu trenutnu lokaciju, u razgovor uključiti više prijatelja, razmijeniti fotografije druženja, igrati virtualne igrice. I to nije sve, jer može i istražiti materijale za školsku zadaću, vidjeti najnoviji glazbeni spot... I sve to gotovo istovremeno?! Da, svijet se zaista promijenio!

Naša je iskrena namjera ovom brošurom potaknuti vas da se uhvatite u koštac s modernom komunikacijskom tehnologijom kako biste bolje razumjeli što vaše dijete radi dok sate i sate provodi uz tu čudnovatu elektronsku spravicu.

I najvažnije, poučiti vas, kako brzo i primjereno reagirati ako primijetite promjenu ponašanja djeteta te što i kako trebate napraviti da bi oni koji djeci otimaju djetinjstvo i skidaju osmijehe s lica u tome bili na vrijeme onemogućeni.

Ne bojte se. Vi ste roditelji novog vremena i to zasigurno možete!

Urednica

PAMETNO S PAMETNIM

Josip Tomašev, dipl. informatičar

Josip je u svakom pogledu informatički veteran. U proteklih dvadesetak godina samostalno je izradio desetke internetskih stranica, a značajna su i njegova izvorna programska rješenja na brojnim područjima primijenjene informatike, s posebnim naglaskom na komponentu sigurnosti informacijskih sustava. (Op. ur.)

O Internetu

Mnogo je definicija koje opisuju Internet, jedan od najpopularnijih fenomena suvremenog doba. Postoje tehnički, sociološki i brojni drugi opisi, no mi ćemo se ovdje zadržati na najjednostavnijem:

Internet je otvorena i javno dostupna mreža kojom, električnim impulsima, međusobno komuniciraju različiti digitalni uređaji.

O pametnim digitalnim uređajima

Digitalni uređaji su uglavnom računala kakva danas poznajemo – stolni i prijenosni uređaji koji nam služe za pisanje tekstova, računanje, pristupanje raznim internetskim stranicama i servisima...

No sve češće, neke komponente računala ugrađuju se i u druge uređaje, prije svega u tablete i mobilne uređaje. Danas se za njih, a poglavito za ove posljednje, uvriježio i pridjev *pametni*. Tako gotovo svaki tinejdžer danas posjeduje pametni telefon, a neki već kod kuće imaju i pametne televizore. Najznačajnija karakteristika svih tih uređaja je mogućnost povezivanja i komuniciranja s drugim pametnim uređajima.

O pametnom korištenju

Međusobna komunikacija pametnih uređaja najčešće se odvija bežično, preko WiFi-a (engleska kratica *Wi-Fi*, *Wireless-Fidelity*, označava bežičnu mrežu koja je ostvarena radio frekvencijom) ili preko UTP kabela.

Svi sadržaji koje gledamo u internetskim preglednicima naših pametnih uređaja rezultat su rada jednog ili više računala koji su nam taj sadržaj poslali internetskom mrežom. Nije neobično da svaka internetska stranica koju pogledate, od izvornog do vašeg računala prođe kroz 15 i više drugih računala.

Uglavnom to nisu računala običnih korisnika Interneta, tj. kućna računala

kao što je vaše. Radi se o tzv. *serverima* (hrv. poslužitelj), tj. ključnom dijelu infrastrukture samog Interneta, odnosno čvorovima koji prepoznaju adrese izvornog i odredišnog računala i tako preusmjeravaju signale dalje.

Slično se događa i kada u svom e-mail pregledniku pošaljete zahtjev za preuzimanje nove pošte, bilo na stolnom računalu, bilo na pametnom mobitelu. Signal s upitom putuje od vašeg uređaja do uređaja koji čuva vašu poštu i koji zatim, vašu poštu dostavlja natrag, izravno na vaš uređaj.

Internetske stranice uglavnom se prenose kao obični tekstovi (što u osnovi i jesu) pa njihov sadržaj nije dodatno kodiran i može se vidjeti u običnom tekstualnom editoru (*Notepad*) i pročitati bez problema.

Upravo tu krije se prva opasnost!

Naiime, zabrinjavajući je broj posebnih programa razvijenih upravo za nedopuštene i kažnjive radnje na Internetu. Postoje čak i računala čija je jedina svrha nanošenje štete drugim računalima i njihovim korisnicima!

Iako, s druge strane, postoji cijeli niz programa, alata i zaštitnih mehanizama koji imaju zadatac povećati razinu sigurnosti korištenja Interneta i dalje ostaje činjenica da je cijeli ovaj sustav izuzetno otvoren, ranjiv i podložan različitim manipulacijama!

Pokušajte upamtiti!

- Svakom računalu ili pametnom uređaju spojenom na Internet teorijski mogu pristupiti sva ostala računala ili pametni uređaji spojeni na Internet.
- Od trenutka kada vaše računalo može pristupiti drugom računalu na Internetu i vašem računalu, isto tako, može pristupiti bilo koje drugo računalo.
- Internet je javni, otvoreni sustav, podložan različitim zlouporabama i manipulacijama.

I najvažnije!

- Postoje osobe koje računala iz različitih razloga, pobuda i interesa rabe za nedopuštene i kažnjive radnje!

BUDIMO PRIJATELJI

Gabrijela Kramarić Eid, prof. pedagogije

Gabrijela radi kao pedagoginja u osnovnoj školi, a profesionalnu karijeru neprekidno nadograđuje usvajanjem novih znanja i suvremenih pristupa pedagoškoj praksi. Iza nje stoje desetine stručnih seminara, nekoliko samostalnih publikacija (npr. Maslo 1 i Maslo 2), više od stotinu izravnih radionica s roditeljima, učiteljima, djecom... (Op. ur.)

Danas je, možda više no ikada, teško biti roditelj. Nećemo previše o problemima koji nas u tom smislu okružuju, vjerujem da ih svi mi koji svakodnevno komuniciramo s djecom i mladima vrlo dobro poznajemo... Ovdje ćemo se zadržati na nekoliko izravnih savjeta, usmjerenih prije svega na olakšavanje suočavanja s fenomenom dječje fascinacije virtualnim svijetom.

- Važno je znati koliko i kako dijete provodi vrijeme u virtualnom svijetu. Zato ga, za početak, zamolite da vam pokaže kako izgleda igrica koju igra, kako izgleda njegov profil na društvenoj mreži, kakve video spotove gleda, koje stranice posjećuje kada traži podatke za školu. Možda vam se na prvu i neće svidjeti sve što vidite, ali je važno da dijete vidi da ste zainteresirani, da ste prisutni. Ako ste uočili nešto što vas je zabrinulo ili iznenadilo, porazgovarajte o tome i savjetujte dijete tako da ne požali što vam je pokazalo

ono što ste tražili. Kvalitetna i otvorena komunikacija ključ je povjerenja i ostavlja otvorena vrata za svaku daljnju potrebnu intervenciju.

- Internet je javna mreža. To znači da u virtualnom svijetu važe jednaka pravila kao i u realnom životu. Ako je u realnom životu nedopustivo nekoga vrijeđati, omalovažavati, klevetati ili na bilo koji drugi način zlostavljati, jednako je nedopustivo tako se ponašati i na Internetu.
- Svaka virtualna društvena mreža ima svoja pravila koja, između ostalog, govore o pravilima ponašanja na mreži, o zaštiti privatnosti i ostalim važnim stvarima. Unatoč tome što to često izgleda kao dosadno, besmisleno štivo, važno je dijete uputiti da pročita, usvoji i poštuje ta pravila.

- Poučite dijete da zna prepoznati alarmantne situacije i unaprijed utvrdite postupke u mogućim rizičnim situacijama. Potencijalno alarmantne situacije su svakako ako se djetetu putem virtualnog komuniciranja javi nepoznata osoba koja želi ostvariti nekakav kontakt ili teže, ako dijete postane meta bilo kakvog oblika zlostavljanja. Svakako, bilo koja druga situacija koja dijete stavlja u stanje neugode može zvoniti na uzbunu, pogotovo ako se takve situacije ponavljaju. U takvim slučajevima dijete mora biti sigurno da se može obratiti vama bez zadržke ili straha i da ćete mu upravo vi pružiti pomoć, podršku i savjet.

- Dogovorite s djetetom da nikad neće na Internetu objaviti ili podijeliti osobne podatke kao što su: adresa, broj telefona, ili brojevi bankovnih računa. Bilo bi poželjno kada dijete uopće ne bi navodilo niti ime škole u koju ide, imena svojih roditelja, braće, sestara... Ali, svakako neka ne dijeli najosobnije podatke. Ako je ipak tako nešto neizbježno, neka prije o tome obavezno obavijesti vas.
- Dogovorite s djetetom granice i osnovna kućna pravila o uporabi Interneta kao što su količina vremena koje će provoditi na Internetu, pravo na privatnost ili otvorenost tijekom uporabe Interneta i potrudite ih se pridržavati.

Pokušajte upamtiti!

- Nama roditeljima i općenito, nešto starijoj generaciji vrlo je teško držati korak sa suvremenom tehnologijom. Nemojte se bojati pitati vašu djecu da vam je objasne.
- Ako još uvijek niste osobno prisutni na društvenim mrežama, razmislite o registraciji. Tako ćete bolje razumjeti o čemu vaša djeca govore i kako provode svoje slobodno vrijeme.
- Pričajte o sigurnosti tehnologije kao što s djecom pričate o sigurnosti tijekom vožnje ili sigurnosti u igri. Naučite djecu osnovama internetske sigurnosti kako bi mogli svoje virtualne profile održavati zaštićenim.
- Jasna pravila pomoći će višestruko; osim osiguravanja potrebnog roditeljskog autoriteta, ona će pomoći i u smanjenju potencijalnih opasnosti koje se kriju u nekontroliranom korištenju virtualnih blagodati.

3 POGLED IZ DRUGOG KUTA

*Ines Vuković, stručna prvostupnica
poslovne informatike*

Ines je mlada osoba, u svakodnevnom poslovnom i privatnom intenzivnom doticaju s virtualnim svijetom. Posljednje dvije godine u udruzi Novi svijet aktivno se bavi organizacijom i unaprjeđenjem informacijskog sustava, a odnedavno, samostalno provodi i programe besplatne informatičke edukacije za mlade. (Op. ur.)

Za početak, da razjasnimo neke pojmove iz virtualnog svijeta koje vaša djeca svakodnevno rabe:

- chat (*Chat Room*) – soba za razgovor, upoznavanje, raspravljanje; razgovor se odvija u realnom vremenu između više osoba ili između dvije osobe putem privatnih poruka; u većini *soba* potreban je samo nadimak (*nickname*) za pristup,
- forum (*Internet Forum / Message Board*) – stranice za diskusiju o nekoj temi; najčešće, korisnici izražavaju svoje mišljenje ili traže savjete vezane

uz razne teme (zdravlje, politika, glazba, sport, škola...); objave na forumu ostaju trajno vidljive; potrebna je registracija za objavljivanje komentara,

- e-mail (*Electronic Mail*) - elektronska pošta; prijenos tekstualnih poruka preko Interneta s mogućnošću dodavanja priloga (slika, dokument, glazba, video i sl.) uz tekst; najčešća uporaba e-maila je u poslovnoj komunikaciji (dogovaranje sastanaka, slanje dopisa, komunikacija unutar tvrtke i sl.),
- društvena mreža (*Social Network*) - internetski servis za međusobno povezivanje korisnika; servis je nastao na temelju prethodno opisanih servisa za komunikaciju, kao što su sobe za razgovor; uz prvobitnu komunikacijsku ulogu, poprimila je i novu značajnu ulogu – marketinšku.

Nešto više o društvenim mrežama:

- društvena mreža je otvorena, zasebna cjelina unutar Interneta, specijalizirana za izravno međusobno komuniciranje svojih članova – korisnika,
- društvena mreža je najpopularniji način komunikacije preko Interneta u novije doba,
- najpopularnije aktualne društvene mreže: *Facebook, Twitter, YouTube, Instagram, Pinterest, Tumblr, LinkedIn, Foursquare, Google+* i druge.

Glavne prednosti društvenih mreža:

- brza komunikacija (komunikacija u realnom vremenu),
- mogućnost pronalaska starih prijatelja, članova obitelji i poznanika,
- razmjena informacija, poveznica, fotografija, dokumenata, glazbe i videa,
- besplatno oglašavanje prezentacijom svog rada ili usluga.

Glavni nedostatci društvenih mreža:

- nesigurni servisi, podatci korisnika nisu kvalitetno zaštićeni,
- gubitak vremena, odvlačenje pozornosti na nevažne sadržaje,
- zdravstveni problemi (problem s vidom, kralješnicom i sl.),
- veliki rizik za stvaranje ovisnosti o društvenim mrežama,
- sve objavljeno ostaje trajno zapisano na serverima društvenih mreža.

O pametnim telefonima (tzv. *Smartphone*):

- mobilni telefoni s mogućnostima za pohranu podataka i mogućnostima povezivanja s drugim uređajima preko Interneta, daleko većima od običnog mobilnog telefona,
- najčešće, karakterizira ih zaslon na dodir (tzv. *Touchscreen*),
- osim klasičnih mogućnosti svakog mobilnog telefona, pametni telefoni imaju mogućnost instaliranja dodatnih aplikacija.

Aplikacije za razmjenu poruka:

- zamjenjuju SMS poruke, besplatne su za korištenje, lako se preuzimaju na pametne telefone,
- izrazito su popularne kod mladih generacija,
- prvi servisi za komunikaciju: *ICQ, Skype, MSN Messenger, Google Talk,*
- aktualne aplikacije za komunikaciju: *Viber, WhatsApp Messenger, Skype, Facebook Messenger, Google Hangouts, Kik Messenger, Snapchat, Line, ChatON* i druge.

Pokušajte upamtiti!

- Današnja djeca izuzetno lako i brzo usvajaju znanja i vještine potrebne za naprednu uporabu pametnih uređaja!
- Vašem djetetu dostupan je gotovo sav sadržaj na mobilnom telefonu kao i na osobnom računalu (laptopu, stolnom računalu) te tablet uređajima.

TEŽA STRANA PRIČE

Tomislav Križanić, dipl. ing.

Tomislav je policijski službenik s dugogodišnjim iskustvom u forenzici virtualnog kriminaliteta, u izravnom svakodnevnom doticaju s problemima zlouporabe Interneta i društvenih mreža. Sudionik je mnoštva međunarodnih konferencija i stručnih radionica vezanih za računalni kriminalitet kao i operativnih policijskih akcija međunarodnog karaktera. (Op. ur.)

Neke provjerene činjenice:

- djeca sve više rabe osobna računala i mobitele za komunikaciju s drugima, kako poznatim, tako i nepoznatim osobama,
- djeca uglavnom nisu svjesna rizika komunikacije s nepoznatim osobama koje se često lažno predstavljaju i daju netočne podatke o svojim godinama, izgledu, mjestu stanovanja i slično,
- djeca uglavnom daju istinite podatke o svom identitetu i kretanju.

Oprez!

Kazneno djelo na štetu maloljetne osobe može se počiniti i pomoću pametnog telefona bez obzira je li spojen na Internet ili ne, kada s počiniteljem nije ostvaren neposredni kontakt i kada žrtvi nisu poznati podatci o osobi s kojom je komunicirala. Vrlo je teško uspostaviti jasna pravila ponašanja na Internetu i time omogućiti sigurnost i zaštitu korisnika. Ne postoji središnja međunarodna organizacija koja motri ili odobrava sadržaj na Internetu prije nego što se on objavi.

Dakle, sloboda koju pruža Internet i nepostojanje učinkovitog načina kontrole ostavlja, nažalost, velike mogućnosti zlouporabe.

Seksualno zlostavljanje – Najveća opasnost, najveći rizik!

Ponude ili zahtjeve seksualne prirode djeca najčešće dobivaju prigodom uporabe aplikacija za izravnu razmjenu poruka (*Instant Messenger*), *Facebook-a*, elektroničke pošte ili prigodom igranja igrice online.

Nakon upoznavanja djece na javno dostupnim internetskim servisima, počinitelji potiču djecu da druženje nastave kroz sredstva komunikacije koja pružaju veću razinu privatnosti: npr. slanjem SMS poruka, telefonskim razgovorima ili uporabom posebnih, najčešće besplatnih aplikacija.

I pri kraju, molba za suradnju: Pomognite policiji da pronade počinitelja!

- sačuvajte sliku ekrana računala (tzv. *Screenshot*) sa sadržajem za koji smatrate da je neprimjeren i kažnjiv,
- sačuvajte sadržaj SMS-a i MMS-a te fotografije i video-isječke na mobitelu s inkriminirajućim sadržajem,
- ukoliko je moguće, ostavite mobitel uključen,
- ne odgovarajte na poruke i pozive osobe za koju sumnjate da iskorištava i zlostavlja vaše dijete, **POGOTOVO POČINITELJU NE DAJTE DO ZNANJA DA GA NAMJERAVATE PRIJAVITI POLICIJI!**,
- pripremite podatke o PIN i PUK brojevima te IMEI broju mobilnog telefona,
- pripremite i punjač za mobitel – i to je potrebno kako bi policijski službenici mogli brzo i učinkovito pomoći,
- dodatne obavijesti o sigurnoj uporabi mobilnih telefona možete dobiti i od mobilnih operatera, koje možete kontaktirati preko njihovih besplatnih brojeva telefona ili e-mail adresa.

POKUŠAJTE UPAMTITI!

Najčešće opasnosti i zamke prilikom dječje uporabe Interneta i društvenih mreža:

- gubitak vremena, potencijalno stvaranje ovisnosti, zamjena stvarnosti virtualnim svijetom, otuđenje,
- zlouporaba osobnih podataka - manipuliranje osobnim identitetima, lažno predstavljanje, krađa identiteta i sl.,
- internetsko nasilje (*Cyberbullying*) - zastrašivanje, omalovažavanje, vrijeđanje, ucjenjivanje, uhođenje,
- virtualno seksualno zlostavljanje, proizvodnja, nudenje, distribucija i pribavljanje sadržaja dječje pornografije.

Zaključimo

Internet, društvene mreže i virtualno komuniciranje sasvim sigurno vrijedni su civilizacijski i tehnološki dosezi, čijom pravilnom i prije svega odgovornom uporabom možemo značajno unaprijediti neka praktična područja svakodnevnog života. Ipak, pri tome uvijek valja imati na umu cijelu paletu opasnosti i zamki kao i činjenicu da se iz virtualnog svijeta problemi vrlo lako mogu prenijeti u realan život gdje su i posljedice drastično teže.

Uživajte u virtualnom svijetu, no iznad svega cijenite stvarnost!

Novi svijet

udruga za djecu i mlade

Sisak, Trg grada Heidenheima 1

www.novi-svijet.hr

ISBN: 978-953-56398-7-9